

איציק מאַנגער

מאַרק מאַרקאָוויטש וואַרשאַווסקי

שלום-עליכם איז געשטאַנען ביים פֿענצטער און אַרויסגעקוקט. דער שניי איז נאָך אַלץ געפֿאַלן, נישט געהאַט אַפֿילו בדעה אויפֿצוהערן. די גאַס-לאַמטערנס האָבן שוין געברענט, אָבער זייער ליכט איז געווען בלאַס און אַרעם אַנטקעגן דער בלענדנדיקער ליכטיקייט פֿון שניי, וואָס האָט זיך צעלייגט ברייט און רחבותדיק איבער די קיעווער גאַסן.

„ווי אמתע קאַסרילעקעס זעען זיי אויס, די גאַזלאַמפֿטערנס, מיין איך – האָט שלום-עליכם גערעדט צו זיך אַליין – קאַסריליווקער מיט די ביינער. אַרעם, ווי די נאַכט, אָבער אויסגעצויגן, שטאַלץ, ווי אמתע מיוחסים – מיינען זיי איבערצושנייען דעם גביריש בלענדנדיקן שניי, וואָס שעמערירט, פֿינקלט מיט מיליאָנען דימענטלעך.“

איבער די גאַסן זענען געפֿלויגן שליטנס. אַנגעפעלצטע איזוואַשטשיקעס האָבן געוואַקעט צו די פֿערד, זיי אונטערגעגעבן חשק: „וויאַ, פֿערדעלעך, רירט זיך, הויבט די פֿיס, אַ שאַד יעדע רגע, דער עולם, זעט איר דאָך, וויל זיך קאַטאַיען“... און די פֿערד האָבן פֿאַרשטאַנען דעם ווונק, באַוויזן זייערע באַלעבאַטיים אַז זיי זענען געפֿלויגן פֿייל אויסן בויגן איבער די פֿאַרשנייטע גאַסן און די גלעקלעך אויף זייערע העלדזער האָבן געקלונגען.

שלום-עליכם האָט באַטראַכט די פֿאַנאַראַמע מיט הנאה. עס זעט אויס, ווי אין אַ כּישוף-מעשהלע. פֿאַראַן מענטשן, וואָס האָבן הנאה פֿון לעבן. יעדע צייט האָט זיך אירע פֿאַרגעניגנס. נישט ווי זיי, נעבעך, זיינע קאַסרילעווקער, וואָס פֿינצטערן אַפּ זייער ביסל

יאָרן. זאָגן גלייכווערטלעך און שטאַרבן אין איינעם מיט זייערע
ווייבער און קינדער זיבן מאָל אַ טאָג פֿאַר הונגער.

אײ, ווען דער אויבערשטער וואָלט אים דערפֿאַלגט, וואָלט ער זיך
נישט געפֿוילט און געגעבן אים צו פֿאַרשטיין, אַז ס'וואָלט געווען
אַ יושר אויפֿצורייכטן אַ ביסל זײַנע קאַסרילעווקער. „וואָס וואָלט
עס דיר געשאַט – וואָלט ער צו אים געטענהט – ווען די דאָזיקע
אַרעמע און פֿריילעכע לײט וואָלטן אויך אַ מאָל אַ לעב געטאָן?“
ער, שלום-עליכם אַליין, וואָלט געווען אַ בעלן צו זען, ווי זײַנע
קאַסרילעווקער קאַטאָיען זיך איבערן ווינטערדיקן שניי, גיבן זיך
אײנס דעם צווייטן צו פֿאַרשטיין דעם שכל פֿון שליטן. ווי זיי
האַבן ווילד הנאה פֿון דער ווינטער, און נישט ווי זייער שטייגער
איז, אים צו שעלטן מיט טויטע קללות.

שלום-עליכם האָט איבערגעלאָזט דאָס פֿענצטער, זיך
דורכגעשפּאַצירט עטלעכע מאָל איבערן שטוב, און אַ קוק
טוענדיק אויפֿן וואַנטזייגער אַ ברום געטאָן:

– שוין נאָך זעקס און דער זינגפֿויגל איז נאָך אַלץ נישטאָ.

מיט עטלעכע טעג צוריק האָט שלום-עליכם זיך באַגעגנט מיט
זײַנעם אַ באַקאַנטן אַדוואָקאַט. שמועסנדיק וועגן דאָס און יענץ,
האָט אים יענער דערציילט וועגן דעם זינגפֿויגל:

– אַנומלט הערט איר, פּאַניע ראַבינאוויטש, בין איך געפֿאַרן
מיט אַ צווייטן אַדוואָקאַט, אַ געוויסן מאַרק מאַרקאָוויטש
וואַרשאַווסקי, קיין וואַסילקאָוו צו אַ פּראָצעס. האָט מיר דער
דאָזיקער וואַרשאַווסקי אויפֿן וועג געזונגען לידלעך אויף זשאַרגאָן
– טאַקע זײַנע אייגענע לידלעך – וואָס זאָל איך אײך זאָגן? גאָלד!
און די ניגונים, הערט איר, אויך זײַן אייגענע מלאכה – געפֿין איך
פשוט נישט קיין ווערטער זיי אַפּצולויבן.

דעם נאָמען מאַרק מאַרקאָוויטש וואַרשאַווסקי האָט שלום-עליכם
שוין געהערט נישט אײן מאָל. אין קיעוו האָט מען געוויסט, אַז
דער געשווירענער אַדוואָקאַט וואַרשאַווסקי איז אַ פֿריילעכער
יונג, אַ פֿאַרשלעפטע קרענק, ווי מען רופֿט עס אין קאַסרילעווקע.
אויף אַלע קערמעשלעך, וואָס די קיעווער אינטעליגענץ האָט
אײַנגעאַרדנט, האָט ער פֿאַרנומען דעם אויבנאָן. נאָר אַז דער

דאָזיקער וואַרשאַווסקי זאָל שרײַבן לידער, פֿאַרפֿאַסן צו זיי
אייגענע מוזיק, און זיי טאַקע אַליין זינגען – פֿון דעם האָט זיך
דערוואַסט שלום-עליכם ערשט פֿון זײַן באַקאַנטן.

– זאָגט-זשע מיר, פֿאַניע, ווי אַזוי באַקענט מען זיך עס מיט דעם
דאָזיקן זינגפֿויגל? דאָס הייסט, ווי אַזוי כאַפט מען אים אַרײַן אויף
אײַן אַוונט צו שלום-עליכמען אין שטוב?

און ס'איז געבליבן, אַז אין אַ זונטיק אַוונט וועט מען ברענגען
דעם זינגפֿויגל צו שלום-עליכמען אין שטוב אַרײַן. אַדרבא, זאָל
דער גרויסער הומאַריסט הנאה האָבן פֿון וואַרשאַווסקיס לידלעך,
וואָס זענען צוקערזיס און צעגײען זיך אין יעדן אבר.

הײַנט איז דער אַפֿגערעדטער זונטיק. שלום-עליכם האָט פֿאַרבעטן
עטלעכע פֿרײַנד, זיי זאָלן אויך הערן דעם דאָזיקן פֿויגל זינגען
און פֿאַר אײַן וועגס אויך הנאה האָבן, אויב ס'וועט זײַן פֿון וואָס
הנאה צו האָבן.

אײַנציקווייז האָט מען זיך אָנגעהויבן צונויפֿקומען. אַלע
פֿאַרבעטענע זענען שוין געזעסן אַרום טיש, גערויכערט, דערצײלט
אַנעקדאָטן און געלאַכט. אין ווינקל האָט געוואַרט די כלה, די
פּיאַנע, הייסט עס. נאָר ער, דער חתן, מאַרק מאַרקאָוויטש
וואַרשאַווסקי, איז נאָך אַלץ נישט געווען.

שלום-עליכם האָט אַלע מאָל אַ קוק געטאָן אויפֿן זייגער.
געטרייסט די געסט, אַז אַ יעדע רגע איז ער מחויב אָנצוקומען.

און אַט האָט טאַקע קײַן סך נישט געדויערט און מאַרק
מאַרקאָוויטש האָט זיך באַוויזן צוזאַמען מיטן אַדוואָקאַט, וואָס
האָט צוגעזאַגט שלום-עליכמען, אַז ער וועט אים ברענגען דעם
זינגפֿויגל אין שטוב אַרײַן.

וואַרשאַווסקי, אַ מענטש פֿון אַריבער פֿופֿציק, קלײַן געוואַקסן,
מיט קורצזיכטיקע, שמײַכלענדיקע אויגן, האָט זיך אַנטשולדיקט
פֿאַר זײַן פֿאַרשפּעטיקן. אַ קליענט האָט אים פֿאַרהאַלטן. אַפֿילו
זונטיק קען מען זיך נישט אַפּטשעפען פֿון די קליענטען. און אַז
גאָט העלפֿט, אַז דער קליענט איז אַ יידענע, וואָס רעדט און רעדט
און ווייסט נישט, ווען אויפֿצוהערן, איז דאָך נישט שײַך. אין אַזאַ

פֿאַל קאַן זיך אַפֿילו טרעפֿן, אַז ער, וואַרשאַווסקי, זאַל זיך פֿאַרשפּעטיקן נישט נאָר אויף איין שעה, נאָר טאַקע אויף צוויי און דריי, און פֿאַר וואָס נישט אויף גאַנצע פֿינף.

וואַרשאַווסקי האָט געלאַכט הויך און האַרציק. דאָס דאָזיקע קליינע, גוט געפֿאַקטע מענטשל, איז מיט אַ מאָל געוואָרן גוט און היימיש מיט אַ יעדן איינעם.

שלום-עליכם האָט אים באַטראַכט: דאָס אַפּגעטראָגענע רעקל מיט די גלאַנציקע עלנבויגנס האָבן עדות געזאָגט, אַז ער איז נישט פֿון יענע אַדוואָקאַטן, וואָס פֿאַרשטיין צו רייסן פֿאַסן פֿון זייערע קליענטן. פֿאַרקערט, אַרעמעלייט דערשמעקן שוין דעם דאָזיקן מין אַדוואָקאַט, און ער ווערט זייערער. פֿאַרשטייט זיך, אַז אַזעלכע אַדוואָקאַטן האָבן זעלטן פרנסה און שטאַרבן צו ביסלעך אונטער פֿאַר הונגער, ווי אין פּסוק שטייט.

וואַרשאַווסקי האָט גערעדט הויך און געלאַכט נאָך העכער. יעדן איינעם האָט זיך געדאַכט, אַז מען קען דעם דאָזיקן מענטש נישט פֿון היינט, נאָר פֿון מי-יודע וויפֿל יאָר.

נאָר אויף איין שעה, נאָר טאַקע אויף צוויי און דריי, און פֿאַר וואָס נישט געווען דער באַלעבאַס, וואָלט ער זיך נישט געשעמט און תּיכּף אַרויס מיט לשון: "פֿאַניע וואַרשאַווסקי – וואָלט ער געזאָגט – מען זאָגט, אַז איר מאַכט לידלעך, זענען דאָס שוין איין מאָל לידלעך. איז הלמאי זאָלן מיר נישט הערן אָט די דאָזיקע לידלעך?" אַזוי ווי ער איז אַבער דער באַלעבאַס, מוז ער מאַכן אַ שווייג, איינהאַלטן די נייגערקייט. קודם פֿל זען מכבד זיין די געסט מיט טיי און וואַרעניע, און ערשט שפּעטער מכבד זיין דעם זינגפֿויגל מיט מפֿטיר.

וואַרשאַווסקי האָט זיך נישט געלאָזט קיין סך בעטן. זינגען – אדרבא, פֿאַר וואָס נישט? בפרט, אַז צווישן עולם געפֿינט זיך שלום-עליכם, אָט דער גרויסער און איינציקער, דער פּישוף-מאַכער, וואָס איז געווען בכוח צו באַווייזן, אַז די גאַנצע ייִדישע מרה-שחורה זאַל זיך צעלאַכן.

וואַרשאַווסקי האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבן פֿאַרטעפּיאַן. מיט די פֿינגער האָט ער אָנגעהויבן צו בלאַנדזשען איבער די קלאַווישן און גענומען זינגען.

צום סאַמע אָנהויב האָט ער געזונגען דאָס ליד פֿון דעם ווייבל, וואָס דער מאַן האָט זי איבערגעלאָזט מיט צוויי פּיצלעך קינדער. פֿון וויין-סוחרים, וואָס זענען צום טאַטן געקומען, האָט זי זיך דערוויסט, אַז „ער האָט אַן אַנדער ווייב גענומען, און איר די יונגע יאָרן פֿאַרוויסט“.

שטיל און טרויעריק דעם ניגון, די ווערטער פשוט און אמתדיק. אָט אַזוי וואָלט דאָס פֿאַלק אַליין געזונגען, ווען ס'וואָלט זיך צוגערירט צו דעם אומגליק, וואָס האָט געטראָפֿן די וויסטע עגונה.

איך קאָן זיך קיין אָרט אַצינד נישט געפֿינען
אַזוי האָסטו מיר מיין לעבן פֿאַרשטערט –
נעם איך זיך רויטע פֿעדער שפינען,
ווערן זיי שוואַרץ, אַזוי ווי די ערד.

שלום-עליכם האָט זיך צוגעהערט מיט טרערן אין די אויגן. ער האָט געקוקט אין ווינקל, וווּ ס'שטייט דער פֿאַרטעפּיאַן. נאָר ווער מיר פֿאַרטעפּיאַן, וואָס מיר וואַרשאַווסקי? דאָרט איז גאָר די פּריזבע, וווּ די עגונה זיצט און קוקט זיך צו צום פֿייגעלע, „וואָס האָט זיך אַ קערנדל געגעסן, געזונגען, געשפרונגען, מלא חן“.

וואַרשאַווסקי האָט פֿאַרענדיקט דאָס ליד. אַלע זענען געווען באַגייסטערט, און מער פֿון אַלעמען דער באַלעבאָס אַליין, שלום-עליכם, הייסט עס. ער איז צוגעלאָפֿן צו וואַרשאַווסקין און אים אַרומגעכאַפט קושן:

– ווען איך וואָלט נישט געוויסט, פּאַניע וואַרשאַווסקי, אַז דאָס איז אַייער ליד, וואָלט איך געקאָנט שווערן, אַז איך האָב עס שוין אַ מאָל געהערט. און פֿון וועמען, אַ שטייגער, מיינט איר? אָסור צי איר וועט טרעפֿן. איך מיין פֿון מיין אייגענעם מאַמען.

אַלע אַנוועזנדע האָבן מסכים געווען, שלום-עליכם איז גערעכט. דאָס איז אמתער פֿאַלקסליד-נוסח. יידישער פֿאַלקסליד-נוסח. נאָר

אן אמתער דיכטער איז אים בכוח צו געפֿינען, אָנצוטאָפֿן און ווייטער שפּינען דעם פֿאָדעם.

וואַרשאַווסקי האָט געלאַכט הויך און האַרציק, ווי אַ קינד. די אַלע שבחים האָבן אים שטאַרק הנאה געטאָן.

וואַרשאַווסקיס פֿינגער האָבן ווידער אַ בלאַנדזשע געטאָן איבער די קלאַווישן פֿון פֿאַרטעפּיאָן. דאָס מאָל האָט ער געזונגען דאָס ליד פֿונעם בחור, וואָס האָט זיך נישט געקאָנט אַנטשליסן, וועלכע פֿון די צוויי שוועסטער פֿון ראַכמיסטריווקע צו נעמען פֿאַר אַ כּלה. שׂרה, איינע פֿון די שוועסטער, האָט אַנדערע מעלות, און רבקה, די צווייטע, ווידער אַנדערע. דער סוף פֿון אַזאַ חברה-מאַן ווייסט איר דאָך: ער איז געבליבן אַן אַלטער בחור.

ווידער אַ מאָל האָט שלום-עליכם אַ קוק געטאָן אין ווינקל און נישט געזען קיין וואַרשאַווסקי, נאָר די צוויי שוועסטערלעך פֿון ראַכמיסטריווקע און דעם בחור, דעם שלימזל.

– אַ מצוה אויף אים – האָט שלום-עליכם זיך אָנגערופֿן – אויף דעם בחור מיין איך. אַזאַ שוטה בן פּיקהאַלץ, אויף וואָס האָט ער געוואַרט? נאָר צוריקגעשמועסט, וואָס איז ער שולדיק? איך אויף זיין אָרט, און איר אַליין – ווען מיר וואַלטן געשטאַנען צווישן אַזעלכע צוויי פֿייערן – וואַלטן מיר מסתּמא אויך אויסגעזען, ווי אמתע לעקישבערן.

און צוגייענדיק צו מאַרק מאַרקאָוויטשן, האָט ער אים געזאָגט:

– מ'זאָגט, אַז איר זענט אַ געשווירענער אַדוואָקאַט, פּאַניע וואַרשאַווסקי. מסתּמא איז דאָס אמת. איך אָבער זאָג אייך, אַז איר זענט אַ געשווירענער דיכטער, און ס'איז אַ שאַד, וואָס איר האַלט אייערע לידלעך פֿאַר זיך אַליין. מען דאַרף זיי אויפֿשרייבן און טאַקע אָפּדרוקן. און זאָל דאָס פֿאַלק זיי זינגען בכל תּפֿוצות ישׂראל. איך בין אייער מבטיח, אַז ס'וועט נישט אַוועק קיין סך צייט און די לידער וועלן ווערן טאַקע אמתע פֿאַלקסלידער.

וואַרשאַווסקי איז רויט געוואָרן: – איך וועל אויסזאָגן אַ סוד – האָט ער געענטפֿערט פֿאַרשעמט – די לידער האָבן איך ביז צום היינטיקן טאָג נאָך נישט אויפֿגעשריבן, פשוט דערפֿאַר, ווייל,

ווייל... איך האָב כמעט אין גאַנצן פֿאַרגעסן, ווי אַזוי מען שרייבט מיט ייִדישע אותיות...

שלום-עליכם האָט אים איבערגעריסן: – נאָר נישט געדאָגהט. שלום-עליכם איז נישט פֿויל אויף דער פען. איר וועט דיקטירן און ער וועט פֿאַרשרייבן. דער דרוקער וועט דרוקן, און דער פֿאַלק וועט זינגען און הנאה האָבן.

אַלע האָבן צוגעגעבן רעכט שלום-עליכמען.

אַן עוולה, אַ בפֿירושע עוולה, מען זאָל נישט אָפֿדרוקן אַזעלכע לידער. און אין איין וועגס האָט מען געבעטן וואַרשאַווסקין, אַז ער זאָל מכבד זיין מיט נאָך עפעס.

וואַרשאַווסקי האָט ווידער געזונגען. געזונגען זיס און האַרציק, און דערביי זיך אַליין באַגלייט אויפֿן פֿאַרטעפיאַן. עס איז געקומען דאָס ליד פֿון דער „מוזיקע“, פֿון „שמחת-תורה“ פֿון „תנחום דעם טרובאַטש“ א. אַז. וו. א. וו. לידער האַרציקע און פשוטע, פֿריילעכע און טרויעריקע. לידער, ווי פֿון פֿאַלקס מויל אַראַפֿגעזונגען. און צום סוף האָבן זיך דערהערט די טענער:

אויפֿן פריפעטשיק ברענט אַ פֿייערל,
און אין שטוב איז הייס,
און דער רבי לערנט מיט די קינדערלעך
דעם אַלף-בית...

דעם רעפֿריין האָבן אַלע אונטערגעכאַפט. קודם שטיל, און דערנאָך העכער און העכער:

זאָגט-זשע קינדערלעך, געדענקט-זשע טייערע,
וואָס איך ווייז אייך דאָ...

שלום-עליכם איז געזעסן מיט צוגעמאַכטע אויגן און געזען דאָס פֿייערל, וואָס פֿלאַקערט אויפֿן פריפעטשיק. אַט דאָס פֿייערל, וואָס טויזנט ביזע ווינטן, טויזנט אַנשיקענישן, האָבן אין פֿאַרשידענע צייטן געפרוּווט פֿאַרלעשן און נישט געקאַנט. ביים שיין פֿון דעם פֿייערל וועלן די ייִדישע פֿאַלקסמאַסן, לייִדנדיק, ווייטער גלויבן און זינגען, ביז ... ביז ...

וואַרשאַווסקי האָט ווייטער געזונגען. אַלעמענס אויגן זענען געווען
געווענדט צו אים, צו יענעם ווינקל, וווּ דער פֿאַרטעפיאַן איז
געשטאַנען.

אַבער בלויז שלום-עליכם האָט געזען, ווי איבערן צימער האָבן אַ
פֿלאַטער געטאַן די פֿליגל פֿון דער גאַלדענער פּאַווע, און איבער
וואַרשאַווסקיס קאַפּ האָט זיך בולט אָפּגעצייכנט די געשטאַלט
פֿונעם שניי-ווייסן ציגעלע, דעם עמבלעם פֿונעם פֿאַלקסליד.

Copyright © 2007 Leonard Prager
All Rights Reserved